

[B] **NIETS IS GRATUIT. “HET WEDERKERIGE”**
VAN ANNEKE BRASSINGA

Halverwege *Het wederkerige*, de nieuwe bundel van P.C. Hoof-prijswinnares 2015 Anneke Brassinga, staat een autonoom gedicht dat de essentie van de bundel vat. Het is speels en serieus tegelijk, toegankelijk maar ook duidelijk een wereld op zich, een magische wereld van taal en verwijzingen. Dit gedicht geeft een scherp inzicht in de manier waarop die eigen wereld lijkt te ontstaan. Ik citeer het hier in zijn geheel:

Nachtpost

Alle licht gaat ergens heen –
het lampje boven in mijn pen
gekregen van Kees Hin de kineast
schrijft in het donker dit gedicht in
spiegelschrift
tussen de sterren, heb ik gedacht;
en op de kop ook nog? Zodat jij, verhuisd
naar die omgekeerde averechtse
onderwereld boven ons
nu lezen kunt een doodgewoon bericht?
En – vertel – heb je daarginder wel
net als hier de gamma-uil en jotavliinder?

Deze verzen doen denken aan de teksten in spiegelschrift van Leonardo da Vinci. De poëzie ontstaat kennelijk tegengesteld aan “een doodgewoon bericht”, in tegengestelde bewegingen en richtingen ten opzichte van het normale schrijven. Het is een vergankelijk en onleesbaar schrift, want geschreven met een lampje, met de bovenkant van een pen. Dat anticipeert op mystiek, een gegeven dat centraal staat in Brassinga’s oeuvre. De vergelijking met Da Vinci kan de suggestie wekken dat *Het wederkerige* veel voorkennis vereist en ontoegankelijk is, moeilijk, erg droog of wetenschappelijk getint. Brassinga’s poëzie kan inderdaad topzwaar aandoen door de gespannen, veeldimensionale, evocatieve metaforen en zinsneden (bijvoorbeeld haar beroemd geworden gedicht ‘Merelloos’). Haar sterke poëzie is ritmisch, beeldend, wijdlopieg in metaforiek, volgepropt met verwijzingen en ook nog eens lenig van taal. Het kan dus werken zijn om haar gedichten te lezen, wat de

beloning dan weer des te groter maakt. *Het wederkerige* is ingetogener, ten opzichte van eerder werk lijken de gedichten vaak relatief ontspannen. Maar de niet te imiteren, onmiskenbare Brassingataal vult ook deze bundel. Lees bijvoorbeeld een prachtige passage als:

Zuilengang palmengracht, een hemelrif
wolkenkust
zich strekkende naar verre nadering van
schemerzee
wier paarlemoer ik tintte met mijn vuren
gloed nu

uitspannel ik en openbaring was

De natuur en het ruimtelijke zijn soms letterlijk aanwezig in de vertelling en in de metaforiek. Zo komen op meerdere pagina’s vissen, ossen(drek), zeemeeuwen, reptielen en sterrenbeelden langs. En in het gedicht ‘Eik’ vertelt een eikenboom over zichzelf, tegen iemand die aan de voet van de boom wil zitten. Het perspectief begint bij de schaduw wanneer wolkenluchten ontbreken, en verplaatst zich via stam en mos tot onder de grond, tussen de wortels en het duister.

Concreter voelt de natuur als Hollandse natuur aan: dankzij drie titels die beginnen met ‘Denkend aan’, maar ook door titels als ‘De Nesdijk’ – en stilistisch door de rustige ruimte in de landschappen in gedichten als ‘De duinen door’ (een virtuoos gedicht over een fiets met een klapband), ‘Kust’ of ‘Aan zee’, dat ik in z’n geheel citeer:

Aan zee

De wind weegt de woorden
bevindt ze te licht
de wind huilt, veegt de woorden
van tafel, uit het zicht

het stormvogeltje dat ze opslukt
zal stijgen tot de hoogten van de reuzenalbatros
of alleen nog willen krijzen
zoals ik, bestoven aap op stok.

Een van de thema’s in deze bundel is een discrepantie tussen wie de “ik” is en wie de “ik” wil

zijn. Die discrepantie wordt in bovenstaand gedicht gevat in heel rake, kwetsbare zinnen. Het thema van het kleine dat zo graag groot wil zijn, en de obsessie daarmee, komt letterlijk in dit gedicht naar voren.

Die obsessie en andere typisch romantische aspecten (escapisme, uitwijken naar de natuur, de onvrede met zichzelf en het heden) komen in *Het wederkerige* nadrukkelijk aan bod. De natuur is vaak als abstracte metafoer in de tekst verweven. Zo lezen we in de eerste regels van het openingsgedicht:

Achter de waterval, over ruisende velden
gaand,
gehurkt boven flesjesmos, springend van
klippen

bij springtij; je zag ze vroeger overal,
in ieder gedicht pittoreske passanten die
oreerden,

converseerden, desnoods schreeuwden.
(...)

Volgens het gedicht hing vroeger “poëzie // rooskleurig aan de takken”, poëzie die werkelijkheid werd “in wederkerigheid van woorden”. De hiervan afgeleide bundeltitel doelt op de vroegere kracht van poëzie in wederkerigheid van woorden: een interactie tussen woorden en buitenwereld die we in de huidige poëzie kennelijk niet meer terugvinden.

De thematiek van *Het wederkerige* mag dan deels op aspecten van de romantiek leunen, stilistisch blijft ook deze bundel trouw aan de (abstractere) zoektocht naar de mogelijkheden van taal. Wat zegt bijvoorbeeld het openingsgedicht over Brassinga’s eigen hermetische poëzie en de wens om “wederkerig” te willen schrijven? Al in het tweede gedicht van de bundel wordt taal geproblematiseerd:

Wat niemand weet (...) is dat de taal
abstract van aard, uitsluitend zich
bekommert
om zichzelf, zoals miraculeus
geopenbaard wordt
zodra iemand maar wat kletst om de
conversatie

Al snel constateren we hier dat taal en (laten we dat zo invullen) ook poëzie per definitie hermetisch zijn. Net als het programmatische gedicht ‘Nachtpost’ is ook de spanning tussen die eerste twee gedichten nodig om te begrijpen wat er in de bundel gebeurt: de romantische poëzie komt tegenover de hermetische poëzie te staan. Verwijzingen treffen we overal in de bundel aan: Schubert (Auf Flügeln des Gesanges), Freud, Lucretius, Walt Whitman, T.S. Eliot en Stéphane Mallarmé. Maar die verwijzingen functioneren niet als postmoderne, eclectische piketpaaltjes: ze horen bij het hermetische geheel van Brassinga’s sterk op taal gestoelde poëtica. De soms problematische verhouding van de “ik” met zichzelf daargelaten is uiteindelijk alles taal, van een pratende boom tot Bijbelse verwijzingen.

Brassinga’s poëzie zoekt overal betekenis in en achter, kronkelt zich een weg van boomwortels, via een vogel in de tuin (“Mijn vriend de scharrelaar speelt feuille morte / in de baltsvlucht, dwarrelt blauwzefrisch serafijns / van aanschijn, zwierend met turquoise vederqueue / braakt hij de fitnesses van zijn arioso uit”) en de Kale Zangeres Zonder Naam tot abstracte mantra’s, en benoemt uiteindelijk het grootste probleem van elke dichter:

Om te schrijven als geen ander moet u eerst
lezen alles wat geschreven staat, alles weten
wat sinds Adam gedacht is en gezegd. Alleen dan

is er de kans iets onvergelijkelijks bij te dragen

Niets is gratis in het oeuvre van Anneke Brassinga. *Het wederkerige* bevat een schitterend vijfboek voor de in 2014 te vroeg overleden dichter Erik Menkveld en bijna aan het eind vijf vertalingen van gedichten van Deborah Digges (1950-2009), wier werk ook tussen hermetisch en toegankelijk zweeft. Zijn die krachtige gedichten meer dan alleen een eerbetoon aan een stijlgenote?

ROEL WEERHEIJM

ANNEKE BRASSINGA, *Het wederkerige*, De Bezige Bij,
Amsterdam, 2014, 72 p.